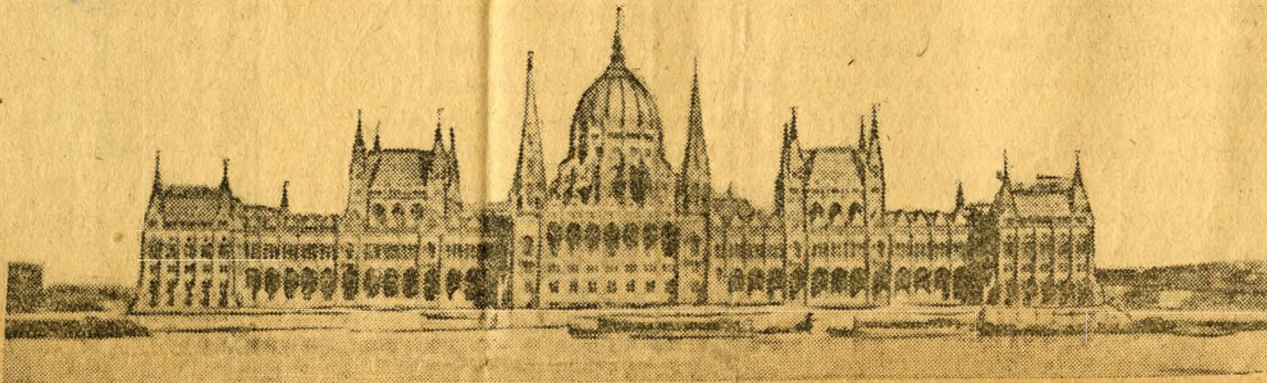

Ungarns skjæbne.

Lys i mørket.

Af professor Fredrik Böök.

Parlamentsbygningen i Budapest.

Kommer man til Budapest fra Polen, er det første indtryk en følelse af forbauselse over den orden, velstand, ja elegance, som hersker overalt i det ydre i den store by paa Donaus bredder. Man behøver imidlertid ikke at være der længe, før man indser, at forholdene i Ungarn er næsten tragiske. Industrien befinder sig i fuld krise, afskaaret fra sine naturtilgange og gjenstand for nabostaternes økonomisk trakasserier, fattigheden bredt sig overalt, utallige familier fra de afstaaede områder paa hjælpes og forsørges, og de har vinteren igjen-

nem boet i gamle jernbanevogne, som danner elendighedens hovedkvarter.

Afskedigede officerer og for-drevne embedsmænd har krav paa statens tomme kasse. Der findes sagkyndige udlændinger, som, efter at have studeret forholdene, paastaar, at nøden er vel saa stor i Budapest som i Wien, skjønt de robustere og stoltere ungarer skjuler den bedre. At det ikke lykkes denne fattigdom at sætte præg paa Budapests fysiognomi, beror antagelig paa bybilledets solide modstands-kraft.

Budapest var en af Europas

prægtigste og mest velbyggede byer. Den var jo ikke særlig rig paa gamle mindesmerker, men istedet var der en overflod paa monumentale bygninger, paa marmor og statuer, paa vakre broer og statelige perspektiver, paa alt, som hører til storbyernes komfort og luksus. Den ungarske stat, som i 1867 ved opgjøret med Østerrige havde trængt sig frem til en plads i solen, elskede at give synlig udtryk for sin rigdom og sin magt, og parlamentsbygningen langs Donau med sine utallige kongestatuer, med sine vældige trapper og haller, sine løyer og broncer, sine

pilastre og freskoer, kunde været midtpunktet for et verdensbeher-skende imperium.

Al denne pragt og herlighed staar fremdeles urokket i det nye Budapest, som er hovedstaden i et amputeret dvergiand. Kommer man fra østligere stater, synes man at være omgivet af hele den vesterlandske civilisations blomstring. Det er let at forstaa, at russer, rumæner, polakker og sydslaver vægrer sig ved at tro paa Ungarns nødlidende stilling, naar de vandrer om i Budapests gader. Det er ganske den samme historie som i Tyskland.

Jeg traf engang en forhenværende professor fra Petersburg — han bar et adelig navn, men det var vanskelig at bestemme hans nationalitet, for han hadede baade det polske og det russiske folk, som han havde levet blandt, og han sværmede for det taagede begreb ententen uden at lægge merke til, hvorledes det opløste sig under hans forelskede omfavnelser, og skjønt han var jøde, fornegtede han fuld af foragt den jødiske nationalitet. Denne fremstaaende videnskabsmand — jeg tror, at hans fag var gravurer — forfegtede med lidenskabelig raseri, at Tyskland kunde betale al sin krigsgjæld og al ententens krigsgjæld til Amerika. Han forsikrede, at dersom han var Europas diktator, skulde han tredoble, nei tidoble

Tysklands byrder, og han skulde tvinge frem alle pengene med pikskeslag paa den bedragerske og træske forbryders ryg.

Beviset for, at Tyskland virkelig kunde betale, hentede han fra sine egne erfaringer. Han havde besøgt Tyskland og med sviende smerte konstateret, at der var døre og vinduer i alle huse, renhold paa gaderne og godt brød i bageriernes vinduer — altsammen behageligheder, som mindre kriminelle nationer ofte var nødt til at undvære.

Forgjæves forsøgte jeg at gjøre det klart for ham, at inden han havde faaet sin vilje frem, inden Tysklands byer og landsbyer saa ud som en forstad til Kowno, et jøderne i egnen om Tarnopol, en rumænsk landsby i Dobrudsja, vilde tyskerne ganske enkelt være døde, fysisk døde hver eneste en med lægeattest, og følgelig juridisk befriet fra pligten til at betale ententens krigsgjæld — for saa længe nogen af dem kunde røre en finger, vilde det ikke mangle en smule orden og renlighed omkring deres boliger. Den noget sadistisk anlagte frihedssvermer slog fra sig med begge haandfladerne, ubevægelig i sine hevnpalder, og jeg kunde forstaa det, for trods adelsnavnet og embedsværdigheden saa han ikke ud til at bryde sig meget om børste eller sæbe.

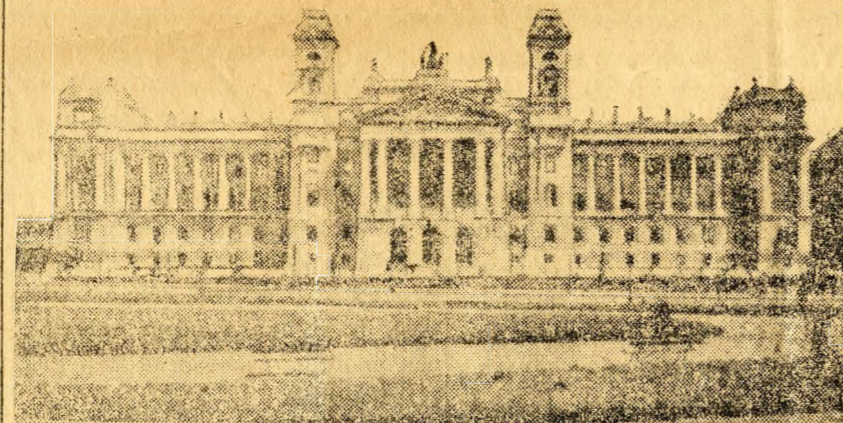
Budapest holder midt i sin armød oppe en mængde vesterlandske civilisationsbegreber, og især er det paafaldende, hvor rigt byen er forsynet med ypperlige bad. I de store hoteller springer de varme kilder direkte ud af marken og fylder de pragtfulde bassiner. Og hvordan det end forholder sig med økonomien, er det aldeles ubestridelig, at befolkningen i Budapest ikke gjør et saa deklaseret og opløst indtryk som i Wien.

Det berer vel i nogen grad paa at tilgangen paa næringsmidler trods alt har været bedre. En by, som ligger midt i en af verdens største kornmagasiner, er vel alligevel ikke gaaet saa ofte sulten tilsengs som det stakkars Wien. Til og med nu efter den forfærdelige udplyndring og efter tabet af den fede agerjord i Banatet, kan Ungarn forsørger sig selv og sin store hovedstad med daglig brød, skjønt der næsten ikke bliver noget tilovers til eksport. Madjarerne er en frisk og landlig brunhudet nation, det viser de kraftige ansigter paa Budapests gader, hvor man oftere end i nogen by, jeg kjender, støder paa butikker, som skiltes med agerbrugsredskaber, gjødningsstoffer og sædekorn, og hvor vidunderlige hvedeaks støtter sig mod ruderne. Det er kanske ogsaa derfor hele den politiske mentalitet i Ungarn er ganske anderledes end

i Østerrige. Begge stater er blevet hensynsløst plyndret af sine naboer og grumt berøvet sine eksistensmuligheder, men hos madjarerne merker man intet af den trætte selvopgivelse, den fortvilelsens resignation, som lammer østerrigerne.

Karifeldt synger om dalkarlerne: Och haver man intet i krävan så träter man svagt och med bävan.

Ungarerne har ihvertfald ikke været saa tomme i maven, at de er begyndt at hænge med hodet. Deres sindstilstand er sydende

Højesteret i Budapest.

forbitrelse, og intet tyder paa, at den kommer til at kjølnes. Overalt ser man fremdeles de ypperlige plakater, som i billeder tolker det madjarske folks følelser overfor St. Germain-freden. En af dem bærer underskriften: »Voulez vous quatre Alsaces?» Et andet vi-

ser den ungarske løve, et stolt og kraftig dyr, men gjennemboret af pile og slæbende sig frem med brukket ryg og lamme bagben. Det er, som om man hører den brøle.

Foran børsen reiser fire statuer sig, som symboliserer de fire fraskilte landsdele. De er smykket med sørgekranse. Det hykkelske bedrageri i fredsovetenskomsten er jo ogsaa saadan, at et stolt og selvbevidst folk aldrig kan glemme det. Nationalitetsprincippet er tillempet paa Ungarn ligesaa listig som paa Tyskland og Østerrige.

Millioner af madjarer er kommet under fremmed scepter, hver omraade med blandet befolkning er tilkjendt nabostaterne, hvad man har ladet ukrænket er i høiden de ubestridelig ungarske omraader. Samtidig har man ogsaa for Ungarns vedkommende havt et hem-

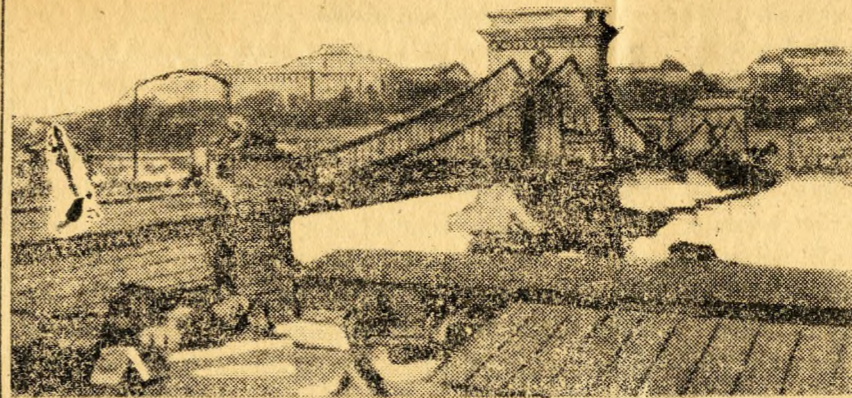
melig gjemed med manipulationerne: at berøve landet alle værdifulde naturforekomster og at bringe det i en stilling, som maatte føre til økonomisk ruin.

Man kan høre denne fremgangsmaade forsvaret gennem en henvisning til, at madjarerne tidligere skal have ført en haard undertrykkelsespolitik mod de fremmede nationaliteter, mod rumæner, slovakker, serber og kroater. Enhøit dannet og fra fanatisme befriet franskmand, som jeg havde fornøjelse af at diskutere forholdet med, pleiede at formulere sine anskuelser i disse ord: Det er synd paa madjarerne nu, men det kan ikke hjælpes — turen er kommet til dem at være de underlegne. — Der er beklageligvis noget rigtig i denne fremhævelse af de elementære hevinstinkters uimodstaalighed. Det er umulig at forlange retfærdighed og ædelmodighed af slaver. Men at den seirende entente har gjort sig til disse raa og kulturfiendtlige instinkters medskyldige, det er og bliver dog lige saa oprørende som dumt. Hvad madjarerne kan have forbrudt i sin magts

dage er en sag for sig. Deres politik kan aldrig tilnærmelsesvis have kunnet sammenlignes med den, som nu koldblodig gennemføres af rumæner og jugoslaver mod de madjarske minoriteter.

Hvad Europa ikke burde have lov til at glemme er, at madjarer-

ne i alle disse omraader repræsenterer den vesterlandske civilisation, dannelsen, den ordnede administration, rets- og æresbegrebet. Hvor nationaliteterne er blandet om hverandre paa den fuldkomment uransagelige vis, som ofte er tilfældet i disse egne, der er det af europæisk, af humanitær interesse, at den politiske magt haandhæves af det høiest staaende folk, og man skal være blind paa begge øinene for ikke at indse, at madjarerne er de moralsk overlegne. Hvad man har opnaaet gennem de voldsomme grænseflytninger er ganske enkelt en uhyggelig

Broen over Donau i Budapest.

sænkning af hele kulturniveauet. Det er en seir for Orienten, for Balkan og for barbariet, og de mange forskellige nationaliteter faar i fællesskab høste de bitre frugter: tilbagegang i materielt velvære, i retssikkerhed, i orden og trivsel.

Fra de afstaaede omraader er der gaaet en strøm af flygtninger tilbage til Ungarn, og hvad disse hjemløse, udarmede, ulykkelige skarer har havt at berette om sine erfaringer under fremmedaaget, bidrager naturligvis til at holde forbitrelsen paa kogepunktet. Jeg skal tillade mig at gjøre et par stikprøver ved at gjengive to konkrete tilfælde, som er fortalt mig af fuldkommen paalidelige personer. — Man tilbød mig at træffe vedkommende og gennem vidneforhør kontrolere udsagnene. Min tid tillod det ikke, men jeg traf det ene offers paarørende, og jeg

er fuldkommen overbevist om, at fremstillingen er sand.

Det første tilfælde tildrog sig i Siebenbürgen, stedernes og personernes navn kjender jeg, men kan af let forklarlige grunde ikke meddele dem. Høsten 1918 blev en ungarsk landeiendom overfaldt

af oprørske rumæner, godseieren blev dræbt, og alt blev plyndret. Enken flygtede med tre smaa barn til en nærliggende by og kjøbte et hus der. Saasnart hun nogenlunde havde faaet indrettet sig der, maatte hun paa 24 timers varsel overlade hele huset med tilbehør til den kommanderende rumænske general.

Hun flyttede da ind i et hus, som tilhørte en tante. Efter et par ugers forløb blev ogsaa denne bolig rekvireret af de rumænske myndigheder, en rumænsk officer med tilhørende kokotte flyttede ind, enken og barnene maatte nøie sig med at blive taalt i tjenestefolkenes værelser. Samtidig blev tre fjerdedele af hendes gods fordelt blandt de rumænske bønder — det er den saakaldte agrarreform. Bønderne skulde betale 40 lei pr. tønne land i forpagtningsafgift, men af enken blev der krævet 90 lei pr. tønne land i aarlig skat. Imidlertid betaler de rumænske bønder ikke de 40 lei, og myndighederne vægrer sig haardnakket ved at hjælpe til med inddrivningen. I den landsby, hvor godset er beliggende, maatte de tre ungarske godseiere betale samtlige skatter for de rumænske bønder. Den omtalte enke maa udlægge 660 procent af det lovlige beløb. Skjønt godset har tilhørt hendes slekt i aarhundreder, er der ikke noget andet for hende at

gjøre end at sælge det hele til rumænere for en spotpris og flygte til Ungarn.

Det andet tilfælde har tildraget sig i Banatet, som nu tilhører Jugoslavien. Baron Adalbert Talliàn, forhenværende landbrugsminister og en ven af grev Tisza, eiede i Törökkanizsa et gods paa flere tusen tønnder land. Godset blev beslaglagt af den jugoslaviske regering, og en forvalter blev sat til at skjøtte jordbruget i baron Talliàns sted. Et maanedlig underhold paa 5000 dinarer blev bestemt til baronen og hans familie, men da forvalteren, en serbisk oberst, skulde lønnes, af disse midler med 4500 dinarer, blev der bare 500 igjen til baronen. Indtægterne af godset blev uafkortet overladt til statskassen, men da alle udgifter paaførtes baron Talliàn, og da hans penge ikke strak til, blev der for hans regning i en bank i Törökkanizsa aabnet en konto, som blev belastet med udgifterne.

Imidlertid blev godset udplyndret med største grundighed. Alle heste, kreaturer, maskiner og lignende blev transporteret til Belgrad. Hans sidste vogn og hans sidste to heste blev rekvireret telegrafisk fra finansministeren i Belgrad til hans private brug. Nogen erstatning blev naturligvis ikke udbetalt. Tilslut maatte hele familien flygte til Ungarn, hvor den nu lever af gaver og i største armod. Baron døde for kort tid siden,

nedbrudt af sorg og græmmelse.

Saa ser i virkeligheden den politiske og sociale retfærdighed ud, som er tildelt Ungarn gennem fredsoverenskomsten i St. Germain.

Det nye og ulykkelige Ungarn er jo i den ydre form en republik, men man behøver ikke at færdes mange dage der for at blive overbevist om, at der neppe findes et land i Europa, hvor den monarkiske tanke er saa frisk og levende. Den ældgamle Stefanskronen er for enhver madjar det store, ærefrygtindgydende tegn paa et Ungarn, som eiede livskraft inden sine naturlige grænser, som opfyldte en høi, historisk mission, som var den europæiske civilisations grænsenvagt mod øst. Haabet om fremtiden er derfor ogsaa uadskillelig forenet med tanken paa Stefanskronens gjenopstandelse. Ingen tænker et sekund paa at slette dette faktum. Til og med listerne og det yderste venstre er paafaldende matte i sin opposition mod monarkiet, man føler, at der ikke findes nogen folkelig stemning bag republikken, som bare er et tilfældig produkt af ententens overmagt og den egne vanmagt.

Det paastaaes, at manden paa gaden ganske naivt kalder den nuværende statsforfatning for den kongelige ungarske republik, og sikkert er det, at Stefanskronen lysner en imøde overalt — ikke bare paa brevkasserne. Oppe paa slottet residerer rigsforstander Horthy med al værdighed, som hører

sig stedfortræderen for en monark, og livgardisten udenfor audiensrummet med et tigerskind kastet over skuldrene, skuldre, med sin blinkende hellebard. Som han staar der i sit minderige skrud, bredskuldret og straalende af helse og kraft, som støbt i bronze uden et blink eller et kast paa hovedet, kunde han passe som symbol paa den ungarske monarkisme — ubrudt, men urørlig. Der kommer en stund, da han fælder vaabenet.

I Budapest hænger fremdeles sorte sørgefaner. I et land, som var mindre udpræget fastlandsstat end Ungarn, vilde aldrig den skik opstaaet at sørge over monarkens død med saadanne tegn; for et sjøfarende folk vilde have husket paa, at det sorte flag er sjørøvernes, de æreløses og fædrelandsløses flag. Det passer imidlertid ikke ilde for keiser Karl, den karakterløseste, tvetydigste, mest forægtelige af alle verdenskrigens statsoverhoder, som blev overbevist om uærlighed og tvetungethed. En monarkist, som ser, at han udløser troskabs- og hengivenhedsfølelser hos et helt folk, kan fristes til at tænke noget lignende som Albert Engstrøms gamle godsejer, som saa støvede og tankeløse studenter drikke af det kraftløse vand ved pumpen: »Der gik megen og god tørst tabt«.

Men naar man taler med ungarrer, opdager man næsten overalt til sin forbauselse, at ingen nærer nogen illusioner om den forhenvæ-

rende keiser. Han forekom mig gennemgaaende at være værdsat efter fortjeneste. Der laa meget lidet sentimentalitet i den hyldest, man bragte hans minde, og ikke et glimt af sympathi. Sorgen gjaldt ikke keiser Karl, heller ikke kong Karl, det var den legitime konge, ganske abstrakt opfattet, det var Stefanskronen, det var monarkismens idé. De, som vilde gaa længer, det var den lille gruppe af partigjængere, som kaldes karlister. Holder man denne distinktion klart for sig, forstaar man, at Horthys afvisende holdning, da kong Karl forsøgte at gjøre indtog i Budapest, svarede til folkets følelser og instinkter. Eksamkongen var ikke den rette mand til at kræve blodige ofre og tragisk heldet af det ulykkelige folk.

At Ungarn ellers ikke savner bestemthed, har det vist gennem den rolige og haarde energi, hvormed det har slaact ned det bolsjevikiske minoritetstryk. Det røde skrækvælde med alle sine feige blodgjerninger og massehenrettelser har indgydt det ungarske borgerskab det faste forsæt, at det er bedre at stemme i bækken end i aen. Følgen er det, som de theoretiske kommunister hele Europa over, i avisartikler og interpellationer, kalder den hvide terror. Det er meget mulig, at det ikke er saa morsomt og smertefrit at præke bolsjevisme i Ungarn, men

kommunisterne er ogsaa, som bekendt, en smule bortskjæmt. De

har meget store fordringer paa at nyde samfundskomfort uforstyrret og uden risiko, de vil være beskyttet og fintfølede behandlet, mens de lægger torpedoer under arken, og de bliver nervøse og holder et forskrækkelig leven, dersom nogen tager paa dem uden fløiels-hansker.

Jeg kommer til at tænke paa et par smaa anekdoter, som jeg har hørt fortælle fra Rusland. De skriver sig begge to fra øienvidner. Den ene handler om en mand, som gik paa gaden i en russisk provinsby. Han var høi, saa stærk ud og var klædt i en fodsids pels. Paa fortauet mødte han en liden jødisk bolsjevikkommisær, som bad om at faa se hans pas. Da det blev taget frem, kom manden beklageligvis til at aabne pelsen formeget, og det viste sig, at han bar generalsuniform under den. Han blev øieblikkelig anholdt af den lille, blege kommissær. Som en naade bad han om at faa et minuts frist, og denne tid anvendte han til at bede en bøn, gjøre korssets tegn, tage frem en revolver og skyde sig for panden. Kommissæren bøiede sig ned, tog uret, revolveren og tegnebogen fra den døde. Inden han stak revolveren til sig, tømte han magasinet ved at skyde af revolveren, og det viste sig da, at der endnu fandtes fem gode uanvendte patroner i selvmorderens vaaben.

Den anden anekdote handler om en mand, som uden pas vilde

flygte gennem bolsjevikernes grænsekjede, men blev grebet af en patrulje, fire trohjertede og hæderlige bolsjeviker, som med stor oprigtighed udtrykte sin beklagelse over at maatte føre flygtningen til kommissariatet, hvor han ufeilbart vilde blive skudt. Flygtningen tabte ikke sit gode humør, da han hørte denne ubehagelige nyhed, og fulgte rolig med. For at forkorte den lange vei, fortalte han flere interessante historier til sine fangevogtere, viste dem en ny avis med vigtige telegrammer i, og under en hvilestund ved veikanten laante han dem til og med avisen for at de selv kunde overbevise sig om sandheden af hans udsagn — en af de fire var nemlig læsekyndig. Dette studium slugte hele deres opmærksomhed saa fuldstændig, at det lykkedes manden at faa frem en revolver, hvormed han skjød ned alle fire paa mindre end tre sekunder. Han kom lykkelig over grænsen, og jeg traf ham i Budapest, hvor han vandrer omkring paa gaderne, aabenbart med god samvittighed.

Den første lille fortælling er et eksempel paa den virkelig objektive, loyale og retsindige aand blandt det europæiske borgerskab. Den anden er et slaaende bevis paa den hensynsløse demoralisation, som giver sig udtryk i den saakaldte hvide terror. Med rette drager oprørte kommunister demokratisk statsministre til an-

svar for det borgerlige salsstarrige modvilje mod at føre til retterstedet.

Der er ikke tvil om, at Ungarn mere ligner helten i den anden fortælling, og dets upopularitet er stor langt ind i de borgerlige kredse. I hvert fald mener man, at flygtningen var gaaet overilet tilverks og havde tilsidesat de lovlige former paa en høist forkastelig vis.

Det er ikke længe siden, det madjarske folk feirede tusenaarsfesten. Alt fra slutten af det syvende aarhundrede har det boet paa den store slette under Karpathernes bue nordenfor Save og Donau. Det har prøvet vekslende skjæbner, den ungarske stat er bukket under og er blevet opløst, og Budapest har i mere end 150 aar været en tyrkisk by. Men det sterke, stolte, ridderlige folk har altid vundet sin frihed tilbage, det har altid hævdet sin plads og bygget sin stat inden de grænser, som naturen selv har udstukket. Træffer man de egte madjarer den dag idag, i nederlagets og nødens tungeste stund, saa hører man midt i al fortvivelse og vrede en klang af trods og tillid, og man kan ogsaa høre nogen af de gamle herre fortælle med et smil om landsbyen ude paa den store pussta, hvor de gamle bønder under uaa-rene, da kreaturerne døde af sult, pleiede at sige til de yngre: »Der kommer igjen en tid, da der findes druer og mygt brød.«